

Polák proužkozobý (*Aythya collaris*) – nový druh pro Českou republiku

Ring-necked Duck (Aythya collaris) – a new species for the Czech Republic

Vojtěch Kubelka¹ & Robert Doležal²

¹Karla Chocholy 16, CZ-370 05 České Budějovice; e-mail: pandionhaliaetus@seznam.cz

²Zedníkova 6, CZ-603 00 Brno; e-mail: dodin@yahoo.com

Kubelka V. & Doležal R. 2007: Polák proužkozobý (*Aythya collaris*) – nový druh pro Českou republiku. *Sylvia* 43: 186–189.

V příspěvku autoři popisují dvě pozorování poláka proužkozobého (*Aythya collaris*) na území České republiky. Poprvé byl tento severoamerický druh pozorován 13. 4. 2006 na Dásenském rybníce u Českých Budějovic v jižních Čechách a podruhé 26. 5. 2007 na Hradeckém rybníce u Tovačova na střední Moravě. V článku jsou dále zmíněna pozorování tohoto druhu v dalších evropských zemích. Polák proužkozobý je v evropských zemích každoročně pozorován na pobřeží Atlantického oceánu, avšak do střední Evropy se zatoulává jen zřídka.

The paper summarises two records of the Ring-necked Duck (Aythya collaris) on the territory of the Czech Republic. The first specimen of this North American duck was observed on April 13, 2006 at the Dásenský fishpond near České Budějovice, southern Bohemia, the second one on May 26, 2007 at the Hradecký fishpond near Tovačov, central Moravia. The authors review the data on occurrence of the species elsewhere in Europe. This species is observed every year on the European Atlantic coast, however, it is very rare in central Europe.

Keywords: Ring-necked Duck, *Aythya collaris*, first record, Czech Republic

Polák proužkozobý (*Aythya collaris*) patří mezi středně velké druhy potápivých kachen severoamerického kontinentu. Nahrazuje zde blízkého palearktického poláka chocholačku (*A. fuligula*) (Hudec 1994). Podle v současnosti nejvíce uznávané fylogeneze tribu Aythyini je polák proužkozobý sesterský taxon ke skupině polák kaholka (*A. marila*), polák vlnkovaný (*A. affinis*) a polák chocholačka. Tyto čtyři druhy pak mají společného předka s polákem tmavým *A. novaeseelandiae* (Livezey 1996). Polák proužkozobý je monotypickým tažným druhem, který obývá převážně sladké stojaté vody – vnitro-

zemské nížinné nádrže a rybníky, nebo okraje jezer. Méně častěji ho lze zastihnout na rozlehlých nebo otevřených hlubokých vodních plochách. Příležitostně se také vyskytuje na řekách s bažinatými okraji nebo v přílivových oblastech v ústí řek. Plave s tělem méně zanořeným než ostatní poláci a velmi dobře se potápí, což je také jeho nejčastější způsob získávání potravy. Vzlétá mnohem snadněji, než ostatní druhy poláků. Rychlé údery křídel letícího ptáka vydávají pískavý zvuk, mimo hnízdiště je obvykle tichý (Cramp & Simmons 1986). Literatura uvádí, že na rozdíl od jiných druhů potápivých kachen polák proužkozobý

velice rychle létá a je schopen urazit mnohem delší vzdálenosti (www.birdweb.org). Hnízdí v okrajové vegetaci na březích nebo na ostrovech. I v průběhu tahu a zimování je tento druh vázán na vnitrozemské lokality podobné hnízdním biotopům (Cramp & Simmons 1986, Bejček & Šťastný 2001). Hnízdní areál poláka proužkozobého zahrnuje převážně Kanadu, ale zasahuje i na sever USA, a dále podél západního pobřeží Severní Ameriky až k severní Kalifornii a Colorado. Zimoviště se nacházejí v USA a na jihu zasahují do Mexika a dalších oblastí Střední Ameriky včetně Karibských ostrovů. Podzimní tah probíhá od září do začátku prosince s maximem v průběhu října a listopadu. Ptáci hnízdící v oblasti Kaskádových vrchů, což je horské pásmo lemující západní pobřeží Severní Ameriky od severní Kalifornie přes Oregon, Washington až k řece Fraser v Britské Kolumbii v Kanadě, táhnou přes Velké pláně k zimovištím v Arizoně, Novém Mexiku a severním Mexiku. Ptáci hnízdící na východě v oblasti Washingtonu zimují podél pobřeží Pacifiku od Britské Kolumbie po severní část Střední Ameriky. Největší zimoviště se nalézají v kalifornském Central Valley. Samci zimují severněji než samice. Jarní tah probíhá od začátku února do konce března (www.birdweb.org). Celosvětová populace tohoto druhu byla v sedmdesátých letech minulého století odhadnuta na 460 000 jedinců. Od té doby počty poláka proužkozobého vzrůstají souběžně s rozšiřováním jeho hnízdního areálu směrem na východ (del Hoyo et al. 1992).

Tento severoamerický polák je jako pravidelný transatlantický migrant každoročně pozorován v Evropě, ale byl zastížen i v Maroku a v Japonsku (del Hoyo et al. 1992). V nejvyšších počtech a nejfrekventovaněji se v Evropě vyskytuje podél atlantického pobřeží. Často

je zjišťován na Islandu, v Irsku a Británii nebo ve Španělsku, přičemž četnost jeho výskytů klesá směrem do nitra kontinentu. Ve vnitrozemí východoevropských států se tak objevuje jen sporadicky a jedná se zde pravděpodobně o úniky ze zajetí. Zde jsou pro ilustraci uvedeny počty pozorovaných ptáků pro některé evropské země. Na Islandu je do roku 2003 evidováno 44 pozorování, ve Španělsku existuje 70 záznamů – dvakrát více záznamů je na Kanárských ostrovech, než na pevnině (www.rarebirdspain.net), Irsko má do roku 2006 76 pozorování (www.birdsireland.com), Dánsko 10 (www.netfugl.dk), Finsko 11 (www.tarsiger.com), Nizozemsko 26 (www.dutchbirding.nl) a Belgie 17 (www.bahc.be). Pro střední Evropu je již doložených pozorování mnohem méně. Zatímco v Německu existuje 30 pozorování (Barthel in litt.), tak v Rakousku byl polák proužkozobý zjištěn jen třikrát (www.khil.net/Club300), v Polsku také třikrát (Stawarczyk in litt.), v Maďarsku jednou (www.birding.hu) a v seznamu druhů pozorovaných v Rumunsku již figuruje jen v kategorii úniků ze zajetí (www.sor.ro). Nejvíce evropských pozorování spadá do zimních a jarních měsíců. Na Islandu byl zastížen hlavně v květnu (od půle dubna do půle června) a na přelomu září a října. V Belgii byl pozorován od ledna do května, v Dánsku v březnu až dubnu a v Nizozemsku především v průběhu zimy, kdy zde často zimuje a ve většině případů se jedná o samce. Jak vyplývá z výše uvedených informací, polák proužkozobý se na evropském kontinentu vyskytuje zejména v době jarního a podzimního tahu.

Polák proužkozobý byl v České republice pozorován poprvé v jižních Čechách. Dne 13. dubna 2006 dopoledne zjistil V. K. ve společnosti několika desítek poláků velkých (*A. ferrina*) adultního samce tohoto dru-

hu ve svatebním šatě na Dásenském rybníce u Českých Budějovic (okres České Budějovice, kvadrát 6952, GPS: 49°00'34,16"N 14°25'17,05"E). Na první pohled se lišil od podobného poláka chocholačky dvěma bílými proužky přes zobák, zašpičatělým tylem, šedavými boky a jasně bílou „ostruhou“. Uvedené znaky jsou dobře vyobrazeny v knize Svensson et al. (2004). Společně s poláky velkými lovil v odlehlější části lokality. Po přiblížení pozorovatele plachý pták přelétl na opačný konec rybníka, kde si na břehu upravoval peří a poté odpočíval. Zde se V. K. podařilo pomocí stativového dalekohledu pořídit dokumentační fotografie. Samec poláka proužkozobého se poté ve společnosti ostatních poláků věnoval sběru potravy a dokonce tokal na samici poláka velkého, přičemž zakláněl hlavu podobně jako hohol severní (*Bucephala clangula*). Pták byl v dobré kondici a nejevil žádné známky úniku ze zajetí (zastřižené letky, barevný kroužek či jiné označení, odřené peří, krotkost). S největší pravděpodobností neměl žádný kroužek. V. K. pozoroval poláka po dobu 75 minut. Poté byl nucen lokalitu opustit. Následující den přišlo a přes veškerou snahu již V. K. poláka proužkozobého na lokalitě ani v okolí nenalezl. Podle J. Pykala (in litt.) tento druh nikdo v jižních Čechách oficiálně nechová, což v kombinaci se vzhledem a chováním jedince nasvědčuje výskytu divoce žijícího ptáka. Pozorování bylo akceptováno Faunistickou komisí ČSO (FK 23/2006) nejprve do kategorie D (uprchlíci ze zajetí) a následně přeřazeno do kategorie A jako nový ptačí druh pro Českou republiku.

Druhý výskyt poláka proužkozobého byl zaznamenán na střední Moravě. Dne 26. května 2007 nalezl R. D. na Hradeckém rybníce u Tovačova (okres Přerov, kvadrát 6569, GPS: 49°26'33,05"N

Obr. 1. Polák proužkozobý (*Aythya collaris*), adultní samec, Tovačov, 26. 5. 2007, foto R. Doležal.

Fig. 1. Ring-necked Duck (*Aythya collaris*), adult male. Tovačov; May 26, 2007; photo R. Doležal.

17°17'19,59"E), při sčítání poláků velkých a poláků chocholaček, adultního samce poláka proužkozobého. Polák podobný chocholačce byl nápadný dvěma světlými proužky přes zobák (jeden kolem kořene zobáku a druhý za nehtem na jeho špičce) a na chocholačku neobvyklým tvarem hlavy, která postrádala delší prodloužená pířka chocholky. Namísto chocholky tvořila pera v oblasti týla špičku. Krk, hlava, hřbet a ocas včetně podocasí byly leskle černé, boky byly šedavě bílé s čistě bílým polem v přední části souseďící s krkem. Pták velikosti chocholačky byl pozorován jen na hladině, choval se ostražitě a při přiblížení R. D. odplul k blízkému rákosovému porostu. Chvilí se zdržoval v blízkosti samice poláka velkého. Projevy toku, ani hlasové projevy, však nebyly zaznamenány. Vzhledem k plachosti a žádným znakům ochočenosti se mohlo jednat i o divoce žijícího jedince. R. D. poláka vyfotil (obr. 1) a podal zprávu o jeho výskytu několika místním ornitologům. Asi hodinu po prvním pozorování se jej R. D. již nepodařilo nalézt. Ani kolega Jiří Šírek, který lokalitu navštívil den před R. D. a stejný den odpoledne, poláka již neviděl. Podobně jako následující den Jiří Šafránek a Adolf Goebel. Pozorování je akceptovala FK ČSO pod č. j. 34/2007.

Obě pozorování v České republice by mohla s ohledem k roční době a ostražitosti jedinců odpovídat jarnímu záletu ze severoamerického kontinentu, ale nelze vyloučit ani únik ze zajetí. Není bez zajímavosti, že všechna tři uznaná a do kategorie A zařazená pozorování poláka proužkozobého z Polska spadají také mezi začátek dubna a začátek června, přičemž poslední se uskutečnilo jen několik týdnů po prvním pozorování z jižních Čech (1.–4. 6. 2006).

Poděkování za podnětné připomínky k rukopisu tohoto příspěvku patří dvěma anonymním recenzentům.

LITERATURA

- Bejček V. & Štastný K. 2001: Encyklopedie ptáků. *Rebo Productions, Praha*.
- Cramp S. & Simmons K. (eds) 1986: The Birds of the Western Palearctic. Volume 1. Ostrich to Ducks. *Oxford Univ. Press, Oxford*.
- del Hoyo J., Elliott A. & Sargatal J. (eds) 1992: Handbook of the Birds of the World. Vol. 1. *Lynx Edicions, Barcelona*.
- Hudec K. (ed.) 1994: Fauna ČR a SR. Ptáci – Aves 1. *Academia, Praha*.
- Hudec K., Čapek M., Hanák F., Klimeš J. & Pavíza R. 2003: Soustava a české názvosloví ptáků světa. *Muzeum Komenského, Přerov*.
- Livezey C. B. 1996: A phylogenetic analysis of modern pochards (Anatidae: Aythyini). *Auk 113: 74–93*.
- Svensson L., Grant P., Mullarney K. & Zetterström D. 2004: Birds of Europe. *Princeton Univ. Press, Princeton, New Jersey*.
- Došlo 9. července 2007, přijato 3. září 2007.
Received July 9, 2007; accepted September 3, 2007.